

دیپلماسی عمومی ایران با نگاهی به الگوهای کشورهای پیشرو

آسیبشناسی دیپلماسی عمومی ایران با
نگاهی به الگوهای کشورهای پیشرو و موفق
در این حوزه

عارضه‌یابی و آرایه راه‌حل در حوزه امنیت نرم و منافع ملی

آزیتا صالحی**

سیدمحمدعلی سیدحناپی*

امروزه دیپلماسی عمومی مکمل دیپلماسی رسمی است، به گونه‌ای که تحت تاثیر فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی به ابزار مهمی در تحقق اهداف سیاست خارجی کشورها تبدیل شده است. کشورهای بسیاری مانند ایالات متحده آمریکا، کره جنوبی و قطر با بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی جایگاه بین‌المللی خود را در جهان بهبود بخشیده‌اند. بالطبع جمهوری اسلامی ایران نیز با توجه به ظرفیت‌های بالقوه فرهنگی، مذهبی و سیاسی می‌تواند از این ابزار در تحقق اصول و اهداف خود در عرصه بین‌المللی استفاده کند. با این حال ایران در راستای بهره‌گیری از این ظرفیت‌ها با چالش‌های بسیاری نیز مواجه است که باید برای رفع آنها تلاش کند.

دیپلماسی عمومی شامل برنامه‌ریزی راهبردی و اجرای برنامه‌های آموزشی، فرهنگی و ارتباطی توسط یک دولت برای تاثیرگذاری بر افکار عمومی کشور دیگری است تا فشار افکار عمومی رهبران سیاسی کشور دوم را به سمت تصمیم‌گیری به نفع اهداف سیاست خارجی کشور اول سوق دهد. به عبارت دیگر دیپلماسی عمومی مجموعه‌ای از اقدامات برای برقراری ارتباط و ایجاد تعامل با جوامع مختلف است تا از این طریق با

کشورهای دیگر روابط بلندمدت ایجاد شود. اساس روابط در دیپلماسی عمومی به ارزشهای فرهنگی و اصول سیاسی حاکم بر کشورها مرتبط است. در نهایت هدف اصلی اجرای دیپلماسی عمومی تامین منافع ملی و افزایش قدرت نرم کشور است.

دیپلماسی عمومی نقش حیاتی در شکلدهی به تصویر و تاثیر يك کشور در صحنه جهانی دارد. ایران يك کشور دارای تاریخ، فرهنگ، تمدن کهن و غنی از پتانسیلهای لازم برای برقراری روابط با سایر کشورهاست. لذا يك دیپلماسی عمومی موثر میتواند ابزار قدرتمندی برای افزایش جایگاه بینالمللی آن باشد. این یادداشت در پی آن است تا وضعیت موجود دیپلماسی عمومی ایران را تجزیه و تحلیل کرده و استراتژی‌هایی برای بهره‌برداری از پتانسیل آن برای تبدیل شدن به يك کشور پویا در این زمینه ارائه کند. در این راستا ابتدا به کشورهای پیشرو در دیپلماسی عمومی پرداخته و سپس معیارهای سنجش در دیپلماسی عمومی و فرصتها و چالشهای آن مورد بررسی قرار می‌دهیم و در پایان نیز راهکارهایی برای برداشتن موانع اجرای دیپلماسی عمومی ارائه می‌شود.

کشورهای پیشرو در دیپلماسی عمومی

برخی از کشورهای پیشرو در دیپلماسی عمومی عبارتند از:

امریکا: ایالات متحده امریکا سابقه طولانی در دیپلماسی عمومی دارد و برای پیشبرد اهداف خود از ابزارهایی مانند طرح فولبرایت، تبادلات علمی، فرهنگی و توسعه تکنولوژی استفاده می‌کند؛

انگلستان: انگلستان که از طریق شبکه BBC، برنامه‌های آموزشی و تاکید بر زبان انگلیسی سعی در ترویج فرهنگ خود دارد و دیپلماسی عمومی خود را در جهان برجسته کرده است؛

آلمان: آلمان بر دیپلماسی فرهنگی با تکیه بر زبان آلمانی، تبادلات آموزشی به ویژه در سطح آکادمیک و همکاری‌های بینالمللی تاکید دارد؛

کره جنوبی: صدور فرهنگ از طریق تکنولوژی و سریال‌های کره‌ای دو ابزار قدرتمند کره جنوبی در بحث دیپلماسی عمومی است که اخیراً صنعت موسیقی نیز با سرمایه‌گذاری و تبلیغات گسترده و حرفه‌ای به آن افزوده شده است؛

ژاپن: ژاپن از فرهنگ سنتی خود، ابتکارات تکنولوژیک و تبادلات بین‌المللی برای استحکام مناسبات خود با سایر کشورها استفاده می‌کند؛

قطر: قطر بازیگر کلیدی و یکی از 10 کشور پیشرو در دیپلماسی عمومی است که از طریق شبکه الجزیره، تبادلات فرهنگی و دیپلماسی ورزشی توانسته است نفوذ خود در منطقه و جهان را افزایش دهد. نقش رسانه این کشور در تحولات اخیر غزه بسیار برجسته بود تا جایی که شبکه الجزیره تقریباً مرجعیت رسانه‌ای این جنگ را به خود اختصاص داده است.

معیارهای سنجش در دیپلماسی عمومی

معیارهای مختلفی برای سنجش وضعیت دیپلماسی عمومی کشورها وجود دارد که از آن جمله می‌توان به برخی از موارد زیر اشاره کرد:

تاریخ، تمدن و داشتن سابقه طولانی در دیپلماسی و استفاده از ابزارهای مختلف برای افزایش منافع ملی؛

نفوذ و دسترسی و اینکه تا چه میزان یک کشور توانسته است بر دریافت و برداشت جامعه جهانی تاثیرگذار باشد؛

منابع و زیرساخت که با میزان سرمایه‌گذاری کشورها در سازمان‌های فرهنگی و آموزشی مرتبط است؛

خلاقیت و سازگاری که با ایجاد تغییرات در دیپلماسی عمومی براساس پویایی‌های جهان، استفاده از سکوه‌های دیجیتال، رسانه‌های اجتماعی و فناوری‌های جدید برای ارتباط با مخاطبان مختلف مرتبط است؛

قدرت نرم و نفوذ از طریق کار کردن روی فرهنگ، زبان، آموزش و اصول و ارزش‌ها.

بر اساس معیارهای ارائه شده می‌توان وضعیت دیپلماسی عمومی ایران را بررسی، چالش‌ها و فرصت‌های آن را مشخص کرد و برای بهبود وضعیت آن پیشنهادهای را ارائه نمود.

فرصت‌های دیپلماسی ایران

ایران کشوری با قابلیت‌ها و پتانسیل بالا برای داشتن یک دیپلماسی

عمومي فعال در جهان است. از جمله فرصت‌هاي آن مي‌توان به داشتن تاريخ و تمدني کهن، فرهنگي پويا، ادبيات و هنر غني، پيشرفت‌هاي تکنولوژيک، يافته‌هاي پزشکي، جمعيت بزرگ و جامعه‌اي جوان و تحصيلکرده و دين اسلام و مذهب تشيع اشاره کرد. عناصر فرهنگي که ايران مي‌تواند از طريق آنها در عرصه بين‌المللي اعمال نفوذ کند عبارتند از: تاريخ و تمدن کهن ايراني، زبان فارسي، جاذبه‌هاي فرهنگي و گردشگري، جشن‌هاي باستاني مانند نوروز، ظرفيت‌هاي علمي دانشگاهي نظير مبادله استاد و دانشجو، مشاهير علمي و ادبي، ارزش‌ها و اشتراکات ديني و مذهبي و ... ابزار اصلي ايران براي اجراي ديپلماسي عمومي خود در کشورهاي منطقه و مسلمان به ويژه حوزه ايران فرهنگي است.

چالش‌هاي بر سر راه ديپلماسي عمومي ايران:

چالش‌هاي موجود را مي‌توان به دو بخش ملي و بين‌المللي تقسيم کرد.

نقاط ضعف داخلي ديپلماسي عمومي ايران

ارتباط ناکارآمد: ايران نتوانسته است ارتباطات شفاف و سالم با جوامع بين‌المللي ايجاد کند که نتيجه اين امر، برداشت نادرستي از واقعيت موجود ايران و موجي از ايران هراسي در جامعه جهاني است؛

کنترل ناکارآمد بر رسانه‌ها: نتيجه عدم کنترل درست بر رسانه‌ها انتشار اخبار منفي و تحريف شده در مورد کشور است؛

فقدان استراتژي‌هاي کلان رسانه‌اي: ايران در توجه به روابط رسانه‌اي، تقويت روابط اجتماعي، مديريت بحران و مديريت رویدادها که از مولفه‌هاي اصلي ايجاد روابط عمومي هستند چندان کارآمد نيست. ضعف در استراتژي‌هاي کلان رسانه‌اي مانع از رساندن پيام اصلي کشور به جامعه جهاني است؛

نهادهاي موازي و نقص در هماهنگي و سياست‌گذاري واحد: يکي از مشکلات اصلي حوزه ديپلماسي عمومي ايران مشخص نبودن مجري اصلي ديپلماسي عمومي است. همزمان وزارت امور خارجه، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامي و شبکه‌هاي خارجي صداوسيما مجريان اين حوزه هستند. به علاوه برخي از اين سازمان‌ها مستقل از وزارت امور خارجه، به عنوان مرجع مسائل مختلف در خارج از کشور عمل مي‌کنند که موجب عدم هماهنگي و سياست‌گذاري واحد در اين عرصه شده است.

چالش‌های بین‌المللی دیپلماسی عمومی ایران

تحریم‌ها امریکا و غرب علیه ایران: تحریم‌های اعمالی از سوی امریکا و غرب بزرگ‌ترین چالش ایران است؛ زیرا این تحریم‌ها مانع از ارتباط کشور با سایر کشورهای جهان شده و به نوعی راه تنفس تمام حوزه‌ها، صنایع و سازمان‌های دولتی و غیردولتی و جامعه آکادمیک را بسته است. این تحریم‌ها بر توانایی ایران برای مشارکت در سازمان‌ها و ارتباط با جوامع بین‌المللی تاثیر منفی داشته است؛

رقابت‌ها و مناقشات منطقه‌ای: چالش دیگر به رقابت‌ها و مناقشات منطقه‌ای و بین‌المللی برمی‌گردد که این مساله بیشتر ناشی از موقعیت ژئواستراتژیک ایران است؛

نگرش‌ها و تبلیغات منفی در رسانه‌های غرب علیه ایران: چالش مهم دیگری که ایران با آن مواجه است، نگرش‌ها و تبلیغات منفی در رسانه‌های غرب علیه این کشور است. به دلیل این تبلیغات بسیاری از کشورها تمایلی به ارتباط با ایران ندارند که این خود مانع تامین اهداف دیپلماسی عمومی است.

ارایه توصیه‌های سیاستی به منظور برداشتن موانع اجرای دیپلماسی عمومی

با توجه به مسائل ذکر شده، دولتمردان ایرانی می‌توانند برای برداشتن موانع اجرای دیپلماسی عمومی هم در داخل و هم در سطح منطقه و بین‌المللی اقداماتی را انجام دهند که برخی از آنها عبارتند از:

بهره‌برداری از دیپلماسی فرهنگی: ایران باید از داشته‌های فرهنگی خود استفاده کند و با ترویج تبادلات فرهنگی، برگزاری نمایشگاه‌های هنر و جشنواره‌های فرهنگی، غنای فرهنگی خود را به جهان نشان داده تا از این طریق بتواند درک متقابلی بین خود با سایر کشورها ایجاد کند؛

مشارکت با رسانه‌های بین‌المللی خصوصی و استفاده از ظرفیت اینفلوئنسرهای خارجی: ایران به صورت غیر مستقیم باید همکاری مستمری با رسانه‌های بین‌المللی خصوصی و بدون موضع داشته باشد تا بتواند تحولات، برنامه‌های سیاست خارجی و دستاوردهای جامعه را به نحوی که در راستای منافع ملی کشور باشد ارایه دهد؛ همچنین استفاده از ظرفیت اینفلوئنسرهای پرمخاطب خارجی که این روزها به

دلیل توسعه شبکه‌های اجتماعی بعضا مخاطب بیشتر و تاثیر عمیق‌تر و موثرتری نسبت به رسانه‌های سنتی دارند بسیار می‌تواند مفید واقع شود.

دیپلماسی علمی و فناوری: ایران جامعه‌ای تحصیل‌کرده و پویا دارد که با وجود تحریم‌ها از پتانسیل علمی بالا و تسلط به علم روز دنیا برخوردار است. پیشرفت‌های علمی و فناوری ایران می‌تواند به عنوان يك ابزار برای ساخت شرکت‌های بین‌المللی و ایجاد زمینه برای همکاری‌های بین‌المللی استفاده شود.

در صورتی که نهادها و دستگاه‌های مرتبط با این حوزه بتوانند مسوولیت‌های خود را به بهترین شکل ممکن انجام دهند، تصویر مثبتی از ایران در ذهن جهانیان ایجاد خواهد شد. در نتیجه تمایل کشورهای دیگر به همکاری‌های دو و چندجانبه در حوزه‌های مختلف افزایش خواهد یافت و روابط دیپلماتیک کشور نیز بهبود می‌یابد که این مساله با افزایش قدرت نرم و نفوذ کشور در ارتباط است. به علاوه اجرای این سیاست‌ها به افزایش درك متقابل و گفتمان بین ایران و سایر کشورها کمک می‌کند.

در پایان لازم به ذکر است با توجه به شرایط کشور در اذهان عمومی بین‌المللی و همچنین بازنمایی‌های منفی رسانه‌های خارجی در جهت تخریب سیاسی و بازنمایی منفی از دولت ایران در افکار عمومی جهانی، پیشنهاد می‌گردد، دیپلماسی غیررسمی یا خط ۲ (Track2 Diplomacy) جایگزین دیپلماسی متداول رسمی در جهت پیشبرد اهداف دیپلماسی عمومی کشور شود، تا با استفاده از ظرفیت نهادهای مدنی و غیردولتی نظیر اندیشکده‌ها، انجمن‌های علمی، اتاق‌های بازرگانی، اتحادیه‌ها، اصناف و سندیکاهای تخصصی اهداف مدنظر بیان شده به بهترین وجه ممکن میسر گشته و در جهت اعتلای روزافزون ایران عزیز گام برداشته شود.

*** موسس و رییس هیات امنای اندیشکده دیپلماسی ملل**

**** معاون امور بین‌الملل اندیشکده دیپلماسی ملل**

منبع؛ روزنامه اعتماد 17 آذر 1403 خورشیدی